

Nem építetek életművet!

Negyvenöt éve ismételtetem imamalomszerűen, hol összeszorított fogakkal, hol enyhén cinikus könnyedséggel, amikor újabb felfedezés megismeréséhez szükséges újabb elvek vagy számítási technikák kezdő szintű megtanulásával fordítok hátat előző, valamelyest sikeres rutinná vált kutatási irányomnak. Ugyanezt válaszolom, ha azt kérdezik, hogyan jut időm évente egy-két fizikát népszerűsítő cikk megírására, tankönyvírásra, vagy nem-szűnő közreműködésre a Fizikai Társulatban. Kutatói-oktatói életem egyhangúságát megszakító fordulópontjait, az Eötvös Egyetem Fizika Tanszékcsoportjának vezetését, kétéves köztisztviselői szereplésemet, végül az ELTE Bolyai Kollégiumának három éven át tartó igazgatói felelősségét nem saját ambícióm, hanem mások választása hozta utamba. Úgy éreztem, szakíthatok mindezekre egy kevés időt, a fizika megvár.

Véletlen külső impulzusok megszabta cikcakk úton kószálok a legkisebb és a legnagyobb méretek jelenségei és az egyetemi meg a szélesebb közélet emberméretű világa között. Igencsak különbözik bóklászásom a nyílegyenes kutatási stratégiát követő, „iskolaépítő tudósok” pályájától. Ám diffúziós mozgásomnak csodálatos találkozásokat köszönhetek. Ebben a magya-

rázkodó, beköszöntő szövegben könyves-folyóíratos barátaim emlegetése a helyénvaló.

Ha nem fogadom el épp negyven éve az invitálást első ismeretterjesztő ismertetésem megírására a „kvantumugrással” lapszerkesztővé alakult tanulmányi előadónktól, nyilván soha nem javasolhatja majd Simonyi Károlynak, hogy velem „lektoráltassa” a kultúrtörténetét a XX. század utolsó harmadának fejleményeivel kibővítő fejezetét, és nem ér az a megtiszteltetés, hogy az általa eleve a német kiadásnak írott fejezetet én fordíthatom magyarra a hazai teljes kiadás számára. Ha nem vállalom a gyakori észak-amerikai meghívásai miatt távol maradó neves kollégám időnkénti helyettesítését a Magyar Zoltán-ösztöndíj kuratóriumában, nem találkozom a hazai felsőoktatás rendszerváltásában maradandót alkotó Michelberger Pállal és Róna-Tas Andrással. A velük folytatott eszmecserek pozitív hangulata európai perspektívát adott gondolkodásomnak a felsőoktatás és a tudomány jövőjéről. Nekik köszönhető, hogy vállaltam azt a köztisztviselői feladatot, amelyet előttem legalább két „nagynevű tudós” haszthatatlan elfoglaltságára tekintettel utasított vissza.

A tan- és szakkönyvkiadást támogató minisztériumi pályázat menedzselése ismertetett össze a Tankönyvesekkel! A saját alkotásaikat egy újabb választási sikert hozó „újító kezdeményezéseikkel” bármikor szétbombázni kész politikusok már rég elporlasztották ezt a támogatási formát, de a könyvárusító pult, amelyet hirtelen ötlettel ajánlottam az akkor még csak matematikai és fizikai tankönyvsorozatokra specializálódott Typotex igazgatójának, immár 17 éve virul az ELTE látványosi kampuszán. Hosszabb a hatása, mint legtöbb elméleti fizikai közleményem-

nek! Az 1997-ben kiötlött *Doktori mestermunkák* című könyvsorozatra sem sokan emlékeznek az egykori szerzőkön kívül, de az Osiris igazgatója másfél évtized múltán még emlékezett közös lelkesedésünkre, és megismertetett a világ és az ember létének értelmét a jéghideg természettudománnyal szemben kereső Hankiss Elemérrel. Őt érvelésem talán szórakoztatta, de nyilvánvalóan nem győzte le az „embertelen” természettudománnyal szembeni ellenérzéseit. Arról viszont ő győzött meg, hogy kötelességem legalább megismerkedni az igazság tudományon kívüli/túli keresőinek gondolataival.

Könyves barátaim legelsősorban azért alapítottak kiadókat, mert kedvükre való szövegeket szeretnének olvasni. A Typotex ajánlatát nem létező életművemből egy cikkgyűjtemény megjelentetésére kihívásként értékeltem, hogy megnézzem, van-e elég cikkem, aminek olvasása kedvükre lenne. Amikor a fizika és a kozmológia előrehaladásáról szóló ismertetésem csokrát rendeztettem, újra az járt a fejemben, hogyan tudnám Hankisst jobban meggyőzni a tudományos gondolkodás emberi melegségéről. A modern fizika közvetlen, a politikai áttételt megkerülő hatását az emberi kultúrára „a Simonyi” kiegészítő fejezete kiegészítésének vágyával válogatott műismertetések csokrával ajánlom az olvasó figyelmébe. Rövid esszéimnek talán csak utolsó csoportja tükröz némi nosztalgiát az elmúlt idők iránt: egy negyedszázaddal ezelőtti fiatalember jár a fejemben, aki úgy hitte, hogy az adminisztratív gúzsbakötés kényszerruháját levetett magyar egyetemek már ott is vannak a világ élvonalában.

2015. június